

Rijnlandse Geschiedenis bestaat tien jaar

door José Niekus

In november 2024 viert Rijnlandse Geschiedenis, officieel Stichting Historische Publicaties Holland-Rijnland, haar tweede lustrum. Waarom werd de stichting opgericht? 'Omdat Rijnland het verdiende meer aandacht te krijgen'. En wat is er in het tienjarig bestaan bereikt? 'Dat die aandacht er is door een mooie informatieve website en interessante bijeenkomsten'.

Ergens tegen het einde van het jaar 2011 pleegde *Hans Blom*, voorzitter van de Historische Vereniging Oud Leiden, een telefoontje dat drie jaar later tot de lancering van de website rijnlandgeschiedenis.nl zou leiden. Blom vroeg *José Niekus* of zij 'in' was om met *Wim Bleijie*, lid van het bestuur van Oud Leiden, en met *Cor Smit*, de Leidse stadshistoricus, om tafel te gaan zitten om te bezien hoe de geschiedenis van Rijnland meer aandacht kon krijgen. De beide heren kwamen elkaar al regelmatig in het Leidse tegen en deelden dan hun liefde voor

Afb. 1 Kaart van Rijnland en de omliggende waterschappen door Willem Jansz. Blaeu, 1662. Collectie van Hoogheemraadschap van Rijnland (Leiden), A0004

de regio. 'Het was bij mij begonnen met het lezen van een artikel over die geschiedenis in het Leids Jaarboekje,' aldus Wim Bleijie, voorzitter van Rijnlandse Geschiedenis, 'en ik realiseerde me dat ik veel meer had met Rijnland dan alleen met Leiden. De streek verdiende het meer aandacht te krijgen.' Cor Smit zag 'veel historische verenigingen in een streek waar veel gebeurd was, maar waar de samenhang sterker kon. Natuurlijk heeft iedere vereniging zijn eigen identiteit, maar er is ook veel verbinding.' De drie gingen aan de slag.

Maar eerst dit. Over welk gebied hebben we het eigenlijk als we het over Rijnland hebben?

Wat is Rijnland?

Rijnland is vanouds de naam van een gebied dat zich uitstrekt van Hillegom en Noordwijk tot en met Wassenaar en Zoetermeer, van Katwijk tot Nieuwkoop en Zwammerdam en Boskoop: het noordelijke stuk van Zuid-Holland. Het gebied kent een lange bewoningsgeschiedenis. De oude Rijnmond was met kleine nederzettinkjes op de oever- en strandwallen in de midden- en late ijertijd relatief dicht bewoond. Grotere nederzettingen ontwikkelden zich met de komst van de Romeinen bij de legerplaatsen aan de Rijn, de noordelijk grens van het Romeinse Rijk, de Limes. Dat waren plaatsen als Zwammerdam, Alphen, Matilo, Valkenburg en Katwijk. Na het vertrek van de Romeinen was er enige ontvolking, maar de Rijnstreek bleef in de vroege middeleeuwen een belangrijk bewoond gebied. Denk maar aan de zeldzame zilveren schaal uit de zevende eeuw die in 2013 bij opgravingen in Oegstgeest is gevonden. De streek was een van de kerngebieden, waaruit in

Afb. 2 Schaal van Oegstgeest, Rijksmuseum van Oudheden, Leiden

de tiende en elfde eeuw het graafschap Holland ontstond – die naam zelf komt waarschijnlijk uit deze streek (Holtland bij Koudekerk). Voor de streek zelf raakte de benaming Rijnland in gebruik.

Tot ver in de elfde eeuw was Rijnsburg met markt en burcht de belangrijkste plaats van de streek. Valkenburg had voor die tijd een regionale marktfunctie, terwijl Kerkwerve, gelegen in het huidige Oegstgeest, al vanaf de achtste eeuw van belang was voor de

kerstening van het gebied. In de vroege middeleeuwen begon de ontginning van de woeste gronden, zoals de moerassen bij het Waardeiland. Daar ontwikkelde zich relatief laat een nieuwe regionale marktplaats, vlak bij een grafelijke hofstede en een burcht: Leiden.

Samenhang in Rijnland

Bestuurlijke betekenis kreeg het gebied toen de graaf er als zijn vertegenwoordiger een baljuw aanstelde. Toen in de dertiende eeuw in de strijd tegen het water het Hoogheemraadschap van Rijnland zich vormde, werd de betekenis van het gebied nog groter. De vorming van het waterschap betekende nadere samenwerking tussen de 24 ambachten, de bestuurseenheden voor het platteland, en de steden in dit gebied. De bestuurszetel van het Hoogheemraadschap kwam in Leiden, van waaruit ook de baljuw opereerde. De nieuwe stad ontwikkelde zich ras tot hoofdplaats van Rijnland, als bestuurlijk, juridisch en economisch centrum.

De Rijnlandse samenhang is onder meer duidelijk zichtbaar in het netwerk van beurtveerdiensten dat in de zeventiende en achttiende eeuw tientallen dorpen met Leiden verbond. Dit netwerk is zeker tot in de eerste helft van de twintigste eeuw blijven bestaan, met een groot aantal stoombootmaatschappijen en – vooral in het westelijk deel – aangevuld met tram- en spoorwegverbindingen.

Het grotere regionale verband van Rijnland speelde lang een rol van betekenis. De contouren van Rijnland zijn bijvoorbeeld nog goed te herkennen in het werkgebied van de afdeling van de Nederlandsche Maatschappij der Wetenschappen, dat zich bezighield met de economische ontwikkeling. Bij deze afdeling, genaamd het Departement van de Oeconomische Tak, opgericht in 1778, sloten zich niet alleen Leidenaren aan maar ook inwoners van omliggende dorpen zoals Noordwijk, Voorschoten en Zoetermeer. Weliswaar speelden Leidse ondernemers en hoogleraren een prominente rol binnen de afdeling maar

Afb. 3 Verbeelding van de handvestverlening door graaf Willem II van Holland in 1255 aan de heemraden van Rijnland, circa 1655. Collectie van Hoogheemraadschap van Rijnland (Leiden), KGV-000057.

prijzen voor beloftevolle initiatieven, uitgereikt door de Maatschappij, gingen ook naar ondernemers uit de regio.

Lange tijd was er weinig historische belangstelling voor deze regionale samenhang, hoewel er wel degelijk wat gebeurde op historisch gebied.

Belangstelling voor lokale geschiedenis groeit

Het was eerst de lokale geschiedschrijving die in de jaren tachtig van de vorige eeuw aan populariteit won. In de een na de andere gemeente richtten inwoners een vereniging of stichting op om de aandacht op de geschiedenis en het erfgoed van de eigen woonplaats te vestigen. Soms was de aanleiding om cultureel erfgoed van de vernietiging te redden. Dat laatste was de reden dat in Leimuiden in 1981 de Stichting Oud Leimuiden-Rijnsaterwoude werd opgericht om een in slechte staat verkerende korenmolen voor Leimuiden te behouden. In 1987 is in Oegstgeest de Vereniging Oud Oegstgeest opgericht, inmiddels omgedoopt tot Historische Vereniging Oegstgeest, om het historische pand Curium van de ondergang te redden. Niet gelukt trouwens, maar wel een actieve vereniging tot op heden. Ook de tijdgeest speelde een belangrijke rol. Mensen hadden tijd, mogelijkheden en zin om zich te verdiepen in hun omgeving en hoe dat allemaal zo gekomen was. Uit die jaren dateren ook Stichting Oud Alkemade (1980), Stichting Historische Kring Liemeer (1983), Katwijks Museum (1983) en Historisch Genootschap Koudekerk (1989). In de jaren negentig kwamen er nog meer lokale organisaties bij. Er waren ook voorgangers waaronder Historische Vereniging Alphen (1948) en Oud Soetermeer (1949). Maar Vereniging Oud Leiden spant de kroon met een meer dan honderdjarige geschiedenis.

De stad Leiden met haar rijke historie heeft de oudste historische vereniging in de regio. De Historische Vereniging Oud Leiden is in 1902 opgericht door een groep enthousiaste mensen die de kennis van de geschiedenis van Leiden en omstreken wilden bevorderen en het culturele erfgoed beschermen. Dankzij de inzet van Oud Leiden is menig waardevol historisch stukje stad bewaard gebleven en is er veel kennis vergaard. Het is ook niet zo vreemd dat de geschiedenis van de omstreken van de eens zo machtige stad vaak met een Leidse bril wordt bekeken.

Rijnland is meer dan Leiden

De stedelijke elite van Leiden in de middeleeuwen had vaak banden met de regionale adel, wat wijst op een regionale in plaats van een Leidse dominantie. Echte Leidse overheersing begon pas na 1574 toen de stad rechten kreeg over omliggende dorpen. Leidens invloed blijkt ook uit het feit dat het al veel langer voor bepaalde bedrijven verboden was om zich binnen een bepaalde afstand van de stadsmuren te vestigen. De Leidse markten waren belangrijk voor de regio, hoewel ook andere markten, zoals die in Valkenburg en Katwijk, een rol speelden. Ondanks formele veranderingen na 1795, de Franse tijd, bleef de invloed van Leiden nog lang groot.

Leiden heeft historisch gezien een belangrijke rol gespeeld binnen de regio als centrum voor economische, juridische, culturele, sociale, medische, religieuze en educatieve functies. De relatie tussen Leiden en de omliggende dorpen was echter wederkerig: Leiden voorzag de regio van diensten, maar was tegelijkertijd afhankelijk van het platteland voor voedsel,

grondstoffen (bouw materiaal, turf) en zelfs bevolking. In de middeleeuwen trok Leiden inwoners uit de regio aan voor werk en handel, terwijl in de achttiende eeuw de beweging omgekeerd was, met Leidenaren die naar het platteland trokken.

Lange tijd was er in het Leids Jaarboekje (de jaarlijkse uitgave van Oud Leiden) wel aandacht

Afb. 4 Het eerste bestuur van Rijnlandse Geschiedenis, v.l.n.r. Wim Bleijje, José Niekus, Joop Kret, Miep Smitsloo. - Rijnlandse Geschiedenis

voor wat er de regio speelde. Regionale ambassadeurs droegen daarvoor de informatie aan. Toen het, wellicht mede door de opkomst van eigen lokale verenigingen, op dat front stiller werd, was de focus op de geschiedenis van Rijnland verdwenen. Toch zou Rijnlandse Geschiedenis er zonder HVOL niet geweest zijn want de initiatiefnemers kwamen voort uit het Leidse. Maar al snel was er contact met plaatselijke verenigingen, stichtingen en historische genootschappen (verder 'verenigingen' genoemd).

In het eerste plan om meer aandacht te stimuleren voor de geschiedenis van Rijnland was nog geen website te bekennen. Wim Bleijje aan het woord: 'We dachten eerst aan een gedrukt tijdschrift. Ik ben nu eenmaal van die generatie. Daar zijn we toch wel een jaar mee bezig

geweest. Hier afgetast, daar afgetast. We kwamen al gauw tot de ontdekking dat dat niet ging lukken.'

De aangeschreven fondsen op twee na zagen geen heil in dit plan. In een bijeenkomst met een aantal historische verenigingen uit Rijnland werd het idee geopperd digitaal te gaan. Dat was misschien wel haalbaar en bovendien veel goedkoper dan een gedrukt tijdschrift. Cor Smit nam het voortouw om het plan verder uit te werken tot een website en overtuigde het inmiddels opgerichte bestuur om op deze weg door te gaan.

Zijn voorstel was een website die uit drie grote onderdelen zou bestaan: een rubriek Nieuws en Agenda, gevuld door de verenigingen via een eigen account, een Forum en een rubriek Artikelen. Deze laatste rubriek ging eerder gepubliceerde artikelen uit bladen van de lokale organisaties opnemen. Ook nieuwe artikelen of artikelen uit landelijke bladen konden een plek krijgen, mits ze nieuwe informatie over de regio brachten. 'Door de artikelen overal vandaan te halen, maakten we die kennis toegankelijk voor iedereen en spoorden we mensen aan om ook over hun eigen dorp te schrijven,' zegt Cor Smit over de rubriek Artikelen. Met de website wilde het bestuur natuurlijk de verenigingen zelf bereiken, maar ook actief geïnteresseerden en het brede publiek. Belangrijk was ook dat de website, na de opstartfase, onafhankelijk van subsidies kon functioneren door aan de deelnemende organisaties een bedrag voor deelname te vragen.

Afb. 5 Wim Bleijje en Cor Smit bij het eerste lustrum.

De twee fondsen, Cultuurfonds Leiden en het De Banderfonds, die hadden toegezegd een bijdrage te willen leveren om een gedrukt tijdschrift van de grond te tillen, gaven toestemming het toegezegde bedrag voor de website te gebruiken. Daarnaast ontving de Stichting steun van Stichting Historisch Leiden. Een aanvullende toezegging van Fonds 1818 zorgde voor het laatste stukje benodigde financiën.

Begin 2014 bogen het bestuur en Cor Smit zich over diverse offertes voor bouw en ontwerp van de website. Op advies van Oud Leiden gingen zij in zee met een bureau waar Oud Leiden goede ervaringen mee had. De opdracht werd verleend om eerst het deel van de website te bouwen met Agenda en Nieuws, de pagina's waarop de verenigingen zichzelf konden presenteren. Later zouden dan een Forum voor het uitwisselen van informatie en ervaringen en de belangrijke rubriek Artikelen worden toegevoegd. Op 8 oktober 2014 vond het jaarlijkse Famillement in Leiden plaats en dat leek een perfect moment om de website te lanceren.

Presentatie van de website

Omdat er voor de ruim veertig lokale historische verenigingen, stichtingen, genootschappen en werkgroepen uit Rijnland een belangrijke rol was weggelegd op de website, was overleg op zijn plaats om er zeker van te zijn dat een aantal lokale organisaties vanaf het begin mee zou doen. Het idee van een website werd over het algemeen gunstig ontvangen. Vereniging Oud Oegstgeest, Historische Vereniging Oud Leiden, Historisch Genootschap Oud Soetermeer, Stichting Oud Zoeterwoude, Stichting Oud Sassenheim, STIEL (Behoud van Industrieel Erfgoed Leiden en omstreken, in 2022 opgeheven) en het Leiderdorps Museum waren de eerste organisaties die 'ja' zeiden. Ook het Streekarchief Rijnlands Midden (nu gemeentearchief Alphen aan den Rijn) toonde zich van meet af aan bereid om mee te doen. Er waren verenigingen die Rijnlandse Geschiedenis in het begin nog als concurrent zagen. Ze vonden het lastig om artikelen uit hun bladen - waar de leden voor betaalden - zomaar op een vrij toegankelijke site te plaatsen. Gelukkig zagen ze snel in dat bekendheid geven aan de eigen vereniging juist de vereniging kon versterken.

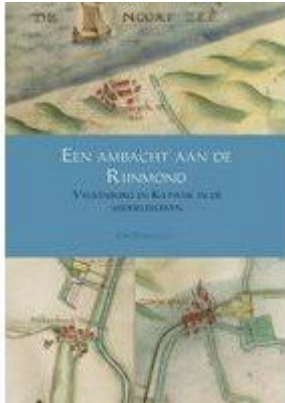
Op 8 oktober 2014 was het dan zover. In de Hooglandse Kerk onthulde Cor Smit de website www.rijnlandgeschiedenis.nl en de eerste bezoekers vonden de weg naar de website.

Rijnlandse Geschiedenis wordt volwassen

Op de valreep van het nieuwe jaar 2015 hadden dertien organisaties zich aangesloten en was het vertrouwen gegroeid om de website uit te breiden met de rubrieken Forum en Artikelen. Die dertien kwamen vooral uit het westelijk deel van Rijnland. Om meer verenigingen aan Rijnlandse Geschiedenis te verbinden werd een bijeenkomst georganiseerd in het oostelijker gelegen Alphen aan den Rijn. Met succes, want vijf nieuwe verenigingen uit dat gebied sloten zich aan. Aan het eind van het jaar waren 29 partners verbonden aan de website, waaronder 25 verenigingen, vier musea en grote instellingen zoals Erfgoed Leiden en Omstreken en het Hoogheemraadschap van Rijnland.

Een redactie gevormd door mensen uit de diverse hoeken van de regio ging aan de slag en plaatste de eerste artikelen op de site. Wat het bestuur niet verwacht had, was dat het Forum niet het gewenste resultaat opleverde. Te weinig mensen stelden een vraag of gaven

een reactie op het Forum. Meer dan een onpersoonlijk contact via het Forum bleken de actieve mensen uit de regio behoefte te hebben aan persoonlijke contact en uit die gedachte ontstonden de bijeenkomsten. Deze worden in wisselende plaatsen in de regio gehouden en zoveel mogelijk in samenwerking met de vereniging ter plekke.

Afb. 6 Het laatste boek van Dik Parlevliet.

In 2019 was het eerste lustrum daar. Hoewel had kunnen worden gekozen voor het moment van oprichting werd als startpunt de lancering van de website op 8 november 2014 genomen. Tenslotte is het doel de samenhang en samenwerking in de regio te versterken en de website is daartoe het middel. Het eerste lustrum werd gevierd met een mini-symposium over archeologie in Rijnland en de presentatie van 'Een Ambacht aan de Rijnmond – Valkenburg en Katwijk in de Middeleeuwen', het laatste grote werk van de verleden streekhistoricus en amateurarcheoloog Dik Parlevliet.

En toen kwamen de Covid-jaren. Een voor een werden de bijeenkomsten afgelast maar de website bleef gewoon in de lucht.

Door de nood gedwongen deed een nieuwe activiteit haar intrede, de livestream. De 'rustige' jaren werden ook gebruikt om te peilen wat de bezoekers van de site vonden. De resultaten: bijna iedereen vond de site duidelijk en begrijpelijk. De site kreeg een dikke acht.

Wat is er na tien jaar bereikt?

Wim Bleijie: 'Er is veel meer kennis over de regio door de website, lees maar eens een paar artikelen, en door de bijeenkomsten. Ik herinner me een hele interessante lezing van Hans Endhoven over steenfabrieken langs de Rijn en nog niet zo lang geleden Sander Wassing over eendenkooien in verleden en heden. Daar zou tien jaar geleden geen belangstelling voor zijn geweest. We hebben grote stappen gezet.' 'Dat is nou precies waar het om gaat,' zegt Cor Smit, 'want de avond over de eendenkooien voegde echt wat toe. Er zijn er tientallen geweest en die waren we vergeten. Eén eendenkooi is weer in gebruik. Een nieuw stukje geschiedenis en we kunnen er ook nog naar toe!' Wat begon met zeven deelnemende verenigingen is uitgegroeid tot een netwerk van bijna vijftig organisaties, waaronder grote musea zoals het Rijksmuseum van Oudheden en de Lakenhal, de twee regionale archieven en het Hoogheemraadschap van Rijnland. Vrijwel alle lokale historische verenigingen in Rijnland hebben zich nu aangesloten bij Rijnlandse Geschiedenis. Mensen uit de verenigingen en geïnteresseerden vinden elkaar op de goed bezochte bijeenkomsten.

In het afgelopen jaar heeft de website een belangrijke aanpassing ondergaan. Op de homepage wordt de bezoeker meteen gewezen op de artikelen op de site, met de meest recente bovenaan. Zo is nog duidelijker dat de artikelen het hart van de site vormen. Op de website staan nu meer dan tweehonderd artikelen en volop nieuws over en van evenementen in de regio. Naar schatting vinden in 2024 rond de tienduizend bezoekers hun weg naar de website. Kortom, de organisatie staat.

De toekomst

Het tweede lustrum wordt gevierd met het uitschrijven van een wedstrijd voor de beste regionale historische productie - artikel, boek, podcast of podwalk - van recente datum. Op 16 november is er een jubileumbijeenkomst in Archeon in Alphen aan den Rijn waar twee interessante lezingen te horen zijn en waar de prijsuitreiking plaatsvindt.

‘De aandacht voor de regionale geschiedenis zal altijd wel een duwtje nodig hebben om te bestaan,’ aldus Bleijie, ‘maar daar is nou net Rijnlandse Geschiedenis voor. We hebben alle vertrouwen in de toekomst.’ Een zorg die wordt gedeeld met veel andere organisaties is die van verjonging van het bestuur en praktische ondersteuning: ook Rijnlandse Geschiedenis zoekt naarstig naar nieuwe mensen voor bestuur en activiteiten. Dit is essentieel, want de uitvoering van de plannen hangt af van voldoende menskracht. Voor een deel wordt de oplossing voorlopig gevonden in de samenwerking met andere organisaties, zoals met de Nederlandse Genealogische Vereniging afdeling Rijnland en Kennemerland.

Samenhang en samenwerking is van cruciaal belang voor de geschiedenis van Rijnland. Dat maakt het de moeite waard dat Rijnlandse Geschiedenis nog een lang leven beschoren is. Het geheel is ook in de geschiedenis van Rijnland meer dan de som der delen.

José Niekus,

met dank aan Gerard de Bruin en Cor Smit.

Literatuur en bronnen

Dit artikel is waar het de geschiedenis van Rijnland betreft gebaseerd op ‘De delen en de som’ van Cor Smit. Het artikel is te vinden op <https://rijnlandgeschiedenis.nl/>

Voor de jonge geschiedenis van Rijnlandse Geschiedenis is gebruik gemaakt van informatie die op rijnlandgeschiedenis.nl te vinden is, van informatie uit het digitale archief van Stichting Historische Publicaties Holland-Rijnland en van gesprekken met Cor Smit en Wim Bleijie.